

ภาพลักษณ์ของ “จีน” ที่ปรากฏในบันทึกการเดินทางของชาวไทย ภายหลัง
การเปิดสัมพันธ์ทางการทูตไทยจีน พ.ศ.2518 (ตอนที่1)-องค์ประกอบด้านโครงเรื่อง
The China Images Appeared in Travel Writings of Thai People
after the Opening of Diplomatic Relation between Thailand and China
in 1975 – (Chapter 1: Story Plot)

วิภาพรณ ขุนบุญจันทร
Wiphaphan Khunboonchan
คณะศิลปศาสตร มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย
Faculty of Liberal Arts, Eastern Asia University

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการรวบรวมบันทึกการเดินทางของคนไทยที่ได้ไปยังประเทศไทยที่มีการเปิดสัมพันธ์ทางการทูต พ.ศ. 2518 (ค.ศ. 1975) เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน โดยเป็นกรณีศึกษาจากบันทึกการเดินทางทั้งหมด 12 เล่ม และอีกหนึ่งรายการโทรศัพท์คุณ เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างบริบททางสังคมไทยและจีน ที่มีผลต่อบันทึกการเดินทางของคนไทย อีกทั้งเพื่อศึกษาวิเคราะห์ องค์ประกอบของเรื่องเล่าที่พับในบันทึกการเดินทาง โดยวิเคราะห์จากหลักเกณฑ์การเล่าเรื่องที่ประยุกต์จากเกณฑ์การวิเคราะห์วรรณกรรมของ John Cawelti (1971 อ้างถึงใน วิริยา วิธุรย์สุกัญศิลป์, 2548) เพื่อศึกษาเรื่องของการรับรู้ในอัตลักษณ์ที่แฝงไว้ในบันทึกการเดินทาง โดยเฉพาะในบทความนี้จะนำเสนอในมุมมองของ “โครงเรื่อง” มาวิเคราะห์ถึงการรับรู้และอาศัยทฤษฎีการส่งสารและตีความทางด้านอัตลักษณ์ จากทฤษฎีของ Stuart McPhail Hall (1997) ได้นำมาปรับประยุกต์ใช้ในเรื่องของการสื่อความหมาย ตีความจากสิ่งที่พับในบันทึก กล่าวถึงผู้เขียนในแต่ละยุคสมัยที่ไปเยือนประเทศไทยที่มีการรับรู้และตีความที่มีความต่อสืบสืบที่ได้พับเห็นในสังคมบ้านเมืองอย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยอาศัยการจัดรวมหมวดหมู่ของบันทึกการเดินทางตามลำดับเวลา เพื่อนำมาเป็นกรณีศึกษาทั้งนี้ดูมุ่งหมายของการเขียนบทความนี้เพื่อที่จะจัดหมวดหมู่งานเขียนทางประวัติศาสตร์โดยเฉพาะบันทึกการเดินทางของชาวไทยที่ได้ไปเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน ตั้งแต่ภายหลังเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการเป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน โดยเน้นการวิเคราะห์แนวเขียน เนื้อหา ตามองค์ประกอบและวิธีการเล่าเรื่อง เพื่อใช้ในการศึกษาการรับรู้ของคนไทยที่มีต่อบ้านเมือง ประชารัฐ ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ รวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ต่างๆ ของผู้คน โดยมองผ่านการเล่าเรื่องราวด้วยภาพลักษณ์ที่ปรากฏในบันทึก แล้ววิเคราะห์ถึงการรับรู้อัตลักษณ์ที่เกี่ยวกับตนเองและผู้อื่น ดังที่ได้ปรากฏในบันทึกการเดินทางในแต่ละยุคแต่ละสมัย อันจะนำมาสู่การเข้าใจมุมมองของนักเดินทางชาวไทยที่มีต่ออัตลักษณ์ของ “จีน” ในแต่ละช่วงเวลาได้ดียิ่งขึ้น โดยในบทความนี้จะนำเสนอในประเด็นขององค์ประกอบด้านโครงเรื่องของเรื่องเล่า อันจะเป็นประเด็นหลักในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับเกี่ยวกับพัฒนาการที่เกิดขึ้น

คำสำคัญ: บันทึกการเดินทาง, อัตลักษณ์, องค์ประกอบการเล่าเรื่อง (โครงเรื่อง), สาธารณรัฐประชาชนจีน, นักเดินทางชาวไทย

Abstract

The purpose of this article is to gather of Thai travelers' writings to the People's Republic of China after the opening of the diplomatic relations since 1975 to the present. In order to study the relationship between Thai and Chinese contexts that affects Thai travelers, 12 travel writings and one television program are collected. Moreover, to analyze source of the stories found in the records, the principles of narrative applied from the criteria of literary analysis of John Cawelti (1971 cited in Viriya Vitoonsalidsilp, 2005) is used. To study the perception of latent identities in travel writings, this article is presented in the perspective of the "storyline". "Story Plot" in particular and analyze the perception and theories of theoretical identification (encoding and decoding) of Stuart McPhill Hall (1977), applied to interpret the finding of travel writings. In speaking, author of each era, visiting to the People's Republic of China in different period of time, may have different perceptions and perspectives due to culture changes. By scheduling of writings, would help to analyze data found in writings. For the purpose of this article that is to categories historical writings, especially Thai journeys to China visit since the opening of the diplomatic relations to the present. The emphasis content is on content analysis, composition and narrative, in order to study the perception of Thai affected by Chinese culture, history, economy and living with analyzing Chinese identity perception. This would be a differentiation in different period of time. This article intends to present the storyline source of the story. Perhaps this is a core issue in understanding and development.

Keywords: travel writings, identity, element of the narrative (story plot), People's Republic of China, Thai travelers

บทนำ

ในช่วงปีพ.ศ. 2518 หรือ ค.ศ. 1975 เป็นต้นมา เกิดการเปลี่ยนแปลงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงของประเทศไทยที่เป็นยักษ์ใหญ่อย่าง “สาธารณรัฐประชาชนจีน” ที่สั่นสะเทือนประเทศไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทยได้รับผลกระทบอย่างเลี่ยงไม่ได้ กองประกันเมื่อเปิดสัมพันธ์ทางการคุ้มครองอย่างเป็นทางการระหว่างประเทศไทยและจีน ก็ยิ่งเป็นการกระตุนสำนักวิจัยของคนไทยต่อประเทศจีน ออกเดินทางไปเยี่ยมชมประเทศไทยที่ขึ้นชื่อว่า “ปิดตัวอยู่หลังม่านไม้ไผ่” มาโดยตลอด อีกทั้งยังเป็นประเทศที่มีการการปกครองที่แตกต่างจากไทยและประเทศไทยเสรีตัวตน ตอกยันในขณะนั้นเป็นอย่างยิ่ง บรรยายกาศทางการเมืองตั้งแต่หลังเปิดการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการคุ้มครองตั้งแต่ปีพ.ศ. 2518 เป็นต้นมา ปัญญาชนชาวไทยก็เริ่มให้ความ

สำคัญแก่การเดินทางไปแสวงหาความรู้สิ่งใหม่ ๆ ดินแดนต่างบ้านต่างเมือง โดยเฉพาะประเทศไทย ก็มีการจดบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่เรียกว่า “บันทึกการเดินทาง” สำหรับรูปแบบและเนื้อหาในบันทึกการเดินทางเหล่านี้ นับว่าเป็นงานเขียนทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญที่ทำให้เห็นถึงบริบททางสังคมไทยและจีนในแต่ละช่วงเวลา เนื้อหาในบันทึกการเดินทางสามารถนำมาวิเคราะห์เพื่อให้เห็นความหมายที่แฝงอยู่ในตัวอักษรเหล่านั้น ซึ่งองค์ประกอบของเรื่องราวที่ปรากฏในบันทึกการเดินทางแต่ละช่วงเวลา ซึ่งให้เห็นการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการเกี่ยวกับการตระหนักรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของทั้งผู้บันทึกเองและสิ่งที่ผู้บันทึกได้พบเจอนั้น แต่ละยุคสมัย

การศึกษาการรับรู้ของคนไทยเกี่ยวกับจีนผ่าน

บันทึกการเดินทางหลักหลายเล่ม นับเป็นการศึกษาอัตตักษณ์การมองจีนของคนไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมาว่ามีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ผู้เขียนผู้เดินทางชาวไทยมีสำนักสู่เกี่ยวกับตนเองและผู้อื่นที่ได้พบเจอระหว่างทางอย่างไร โดยวิเคราะห์ผ่านการเล่าเรื่องที่ประยุกต์จากเกณฑ์ของ John G. Cawelti (1971) ที่ศึกษาทั้งหมด 9 องค์ประกอบคือ โครงเรื่อง แนวคิดของเรื่อง ตัวเอก ผู้อื่น ช่วงเวลา สถานที่ เครื่องแต่งกาย ยานพาหนะและกลวิธีการเล่าเรื่อง ที่ใช้ในการจัดการกับสถานการณ์ต่างๆ ในที่เกิดขึ้นในเรื่องราว โดยบทความขึ้นนี้จะกล่าวถึงองค์ประกอบด้านโครงเรื่องเป็นสำคัญ แต่ยังคงใช้เอกสารอ้างอิงคือ บันทึกการเดินทางทั้ง 12 เล่ม และอีกหนึ่งรายการโตรทัศน์เป็นแกนสำคัญในการศึกษา

ส่วนขอบเขตของการศึกษา คือ ศึกษางานเขียนทางประวัติศาสตร์ของปัญญาชนชาวไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ.2518 หรือ ค.ศ.1975 ในรูปแบบบันทึกการเดินทางที่บุคคลต่างๆ ได้เดินทางไปเยือนภูมิภาคต่างๆ ของสาธารณรัฐประชาชนจีน ต่างเวลา ต่างวาระ ต่างจุดมุ่งหมาย แต่เนื่องจากปริมาณงานเขียนมีอยู่เป็นจำนวนมาก มีเนื้อหาและแนวการเขียนที่แตกต่างกันออกไป ฉะนั้นการเลือกงานเขียนบันทึกการเดินทางครั้งนี้ จึงเลือกงานเขียนบางขั้นที่สามารถเป็นตัวแทนผลงานขั้นอื่น ๆ ได้ ส่วนขอบเขตทางด้านพื้นที่การท่องเที่ยว เนื่องจากสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นประเทศที่มีพื้นที่กว้างขวาง และสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ มากมาย อาทิ เช่น ปักกิ่ง เชียงไฮ้ กวางตุ้ง คุนหมิง ซีอาน เทียนจิน ฯลฯ ดังนั้น การเลือกบันทึกการเดินทาง จึงเลือกนำเอาบันทึกการเดินทางที่มีเส้นทางการเดินทางไปยังหัวเมืองสำคัญของประเทศไทย และประกอบกับผู้เขียนมีความน่าเชื่อถือ และได้รับติดพิมพ์ในสำนักพิมพ์ที่มีชื่อเสียงของไทย จัดเป็นหนังสือบันทึกการเดินทางที่อยู่ในประเภทเดียวกัน ผู้เขียน หรือผู้จัดรายการเป็นผู้ทรงอิทธิพลในยุคคนนี้ ได้รับความนิยมในยุคนี้ รูปแบบการเดินทางอาจมีจุดประสงค์ของการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันไปตามกาลเวลา และมีการเรียบเรียงจัดเป็นบันทึกการเดินทางตามลำดับเวลา ตลอด 41 ปี ที่ผ่านมา โดยมีทั้งหมด 12 เล่มดังนี้

1. วีระ มนสิกพงศ์. (2521). จีนแดงที่ได้เห็น. กรุงเทพฯ: ปิยะสาสน์.
2. เขียน ชีรชวิทย์. (2521). 22 วันในจีน. กรุงเทพฯ:

พี.

3. โกวิท ตั้งตรงจิตร. (2522). เที่ยวเมืองจีน (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
  4. ผุสสดี สัตย์มานะ. (2523). ชากรนิ่งของจีน ใหม่. กรุงเทพฯ: โอดีนสโตร์.
  5. วิชุรย์ วิริยะพันธุ์. (2526). ของดีในจีนแดง. กรุงเทพฯ: แพร่พิพิยา.
  6. สมศรี สุกุมลันนท์. (2534). เส้นทางสายใหม่. กรุงเทพฯ: อักษรกราฟิค.
  7. ส. ศิรลักษณ์. (2523). ขอคดเกล็ดมังกร บันทึกการเดินทางสู่จีนแผ่นดินใหญ่ (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: มติชน.
  8. เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (2549). เลี้ยงเหลา ชายคากโลก: บันทึกการไปเยือนเทือกเขาหยุหลงและตันน้ำ แยกชี (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สามัญชน.
  9. ปริวัฒน์ จันทร์. (2546). ย่ำร้อยทราย...บันสายแพร่ใหม่. กรุงเทพฯ: มติชน.
  10. เมราวดี พิรพรวิทูร. (2548). ยำแคนมังกร ภาคพิสูตร. กรุงเทพฯ: อินเตอร์บุ๊คส.
  11. วิภา อุตมณัท. (2548). เรื่องจริงจากจีน. กรุงเทพฯ: มติชน.
  12. ธีรภาพ โลหิตกุล. (2553). จีนจับใจ. กรุงเทพฯ: มติชน.
- และสารคดีทางโทรทัศน์อีก 1 เรื่อง คือ รายการหนังพาไป ทางช่อง Thai PBS โดยบันทึกการเดินทางเหล่านี้จะเป็นตัวแทนในการแสดงให้เห็นว่าผู้เขียนและหนังสือของพวกเข้า เป็นผลผลิตของสังคมไทยร่วมสมัย สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์และการเผยแพร่แนวคิดของผู้เขียนในด้านการให้อัตลักษณ์แก่ตนเองและผู้อื่น (ประเทศไทยจีน) โดยในศตวรรษที่ 20 บันทึกการเดินทางเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่ได้รับความนิยมมากในประเทศไทย โดยเฉพาะบันทึกการเดินทางไปยังสาธารณรัฐประชาชนจีนซึ่งนับเป็นสิ่งใหม่หลังจากที่ไทยและจีนได้เปิดสัมพันธ์ทางการค้าอย่างเป็นทางการ จะเห็นได้ว่าจำนวนเล่มของบันทึกการเดินทางและจำนวนครั้งที่ตีพิมพ์ในแต่ละเล่มเริ่มมีจำนวนมาก

ขึ้น เรื่องราวต่าง ๆ ในบันทึกล้วนแต่น่าสนใจและน่าสนใจจาก ประเทคโนโลยีในยุคสมัยนั้น เพื่อจะเปิดประเทคโนโลยีแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ มีโอกาสเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวภายใน ประเทศไทยได้ไปเยือนประเทศไทย จังหวัดมุ่งมองที่แตกต่างกัน รวมถึงมีพัฒนาการด้านการมองเห็น ให้ความหมายให้ตัวลักษณ์แก่จีนที่ได้พัฒนาจากการเดินทาง

หลังจากที่สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการ ก็เริ่มเกิดการเคลื่อนไหวทางบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย นับตั้งแต่ พ.ศ. 2518 ภาครัฐบาลและภาคประชาชน โดยเฉพาะชนชั้นผู้นำของไทยเกิดการตั้งตัวที่จะศึกษาเกี่ยวกับประเทศไทยมากยิ่งขึ้น มีการเดินทางไปยังประเทศไทยของทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยในบทความนี้จะแสดงเห็นถึงความสัมพันธ์ของไทยจีนตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2518 หรือ พ.ศ. 1975 เป็นต้นไป โดยในช่วงนี้เอง เริ่มเกิดงานเขียนบันทึกการเดินทางอย่างค่อยเป็นค่อยไป ทำให้ผู้เขียนมีแนวคิดในการรวบรวมนำเสนอในบันทึกการเดินทางตั้งแต่หลังช่วงความสัมพันธ์ไทยจีนรัชกาลปัจจุบัน มาทำการศึกษาโดยทำการวิเคราะห์เนื้อหาของบันทึกการเดินทาง อาศัยหลักการวิเคราะห์วรรณกรรมทั้ง 9 องค์ประกอบของ John Cawelti (1971 อ้างถึงในวิริยา วิชุรย์สุกุลปี, 2548) มาวิเคราะห์ซึ่งหากกล่าวโดยรวม บันทึกทั้งหมดมีลักษณะสำคัญอย่างเห็นได้ชัดอยู่ 2 ประการดังนี้ ประการแรก ในช่วงแรกของงานเขียน มักเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองเป็นส่วนใหญ่ และเนื้อหาสำคัญของบันทึกการเดินทางได้เกี่ยวข้องกับการเจริญสัมพันธ์ไม่ต่างจากการทูตการเมืองการปกครอง และการไปเพื่อศึกษาดูงานในประเทศไทยซึ่งมีการปกครองแตกต่างจากประเทศไทยเป็นสำคัญ ประการที่สอง คือในช่วงหลังปี พ.ศ. 2000 เริ่มมีรูปแบบบันทึกการเดินทางที่มีแนวการเขียนเชิงสมัยใหม่มากขึ้น รูปแบบการเดินทางไปประเทศไทยเพื่อการท่องเที่ยวมีบทบาทมากยิ่งขึ้นในงานเขียน และรูปแบบการเขียนมีความหลากหลาย สถานที่ที่ผู้เขียนเดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทยก็เริ่มมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เทคโนโลยีต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลง เอื้ออำนวยแก่การท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น และยิ่งมาสมัยภาษาหลังงานเขียนบันทึกการเดินทางได้มุ่งนำเสนอด้านที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวและความสวยงามของประเทศไทยอย่างเห็นได้ชัด

ซึ่งไม่เคยปรากฏอย่างชัดเจนในงานเขียนสมัยก่อนหน้านี้ เช่นงานของเอกสาร ประเสริฐกุล ปริวัฒน์ จันทร์ รีภาพ โลหิตกุล ได้บรรยายการเดินทางของตนเองได้อย่างแปลกดิบ จนเห็นได้ว่าสถานที่ที่ผู้เล่าได้เดินทางไปมีหลากหลายมากขึ้น สำนวนการเล่าเรื่องบันทึกการเดินทางก็เปลี่ยนไปโดยมุ่งเน้นการบรรยายความประทับใจระหว่างการเดินทางไปเพื่อแสงหาดความสุข มากกว่าการไปเพื่อศึกษาดูงาน หรือเรียนรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองดังเช่นบันทึกเดินทางในอดีต นอกจากนี้ รูปแบบของบันทึกการเดินทางหน้าใหม่ ที่ไม่เคยได้รับความนิยมมาก่อน ยังได้รับความนิยมอย่างมาก เช่นรายการทีวีที่มีพิธีกรคือวัยรุ่นยุคใหม่ ที่ได้เดินทางแบบแบ็คแพ็ค นำเสนอรูปแบบการเดินทางในประเทศไทยด้วยตนเอง ออกแบบเป็นรายการทีวีที่ได้รับการเผยแพร่ในสถานีโทรทัศน์หลักของประเทศไทย และได้นำเสนอความมุ่งมั่นของประเทศไทยของคนไทยผ่านภาพและเสียง ที่ประชาชนไทยสามารถรับชมได้ง่าย โดยไม่ต้องอ่าน

ดังที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่านับตั้งแต่ไทยและจีนสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตในปี พ.ศ. 2518 งานเขียนทางประวัติศาสตร์ ประเภทบันทึกการเดินทางของคนไทยที่ได้ไปเยือนจีน มีพัฒนาการที่น่าสนใจ โดยได้มีการปรับเปลี่ยนแนวทางการเขียน การบรรยาย และผลจากบันทึกการเดินทางเหล่านี้ ทำให้เกิดการเริ่มรู้จัก “จีน” ในกลุ่มของผู้อ่านชาวไทยมากยิ่งขึ้น ซึ่งการเขียนบันทึกการเดินทางนั้น ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะเกิดสำเนียงของผู้คน ที่แยกแยะระหว่างอัตลักษณ์ตนเองและผู้อื่นในระหว่างที่ตนเองได้เดินทางพบรหัสสิ่งใหม่ๆ อาทิเช่น ความต่างกันและเมื่อกันระหว่างไทยและจีน ที่แฝงอยู่ในงานเขียนของผู้เขียนทุกท่าน ก่อเกิดความหมายที่เรียกว่า “อัตลักษณ์”

ภายหลังการเปิดสัมพันธ์ทางการทูตไทยจีนทำให้หนังสือประเภทบันทึกการเดินทางไปยังเมืองจีน มีให้เลือกอ่านมากมายยิ่งขึ้น (ต่างผู้เขียนต่างสำนักพิมพ์) ถึงร้อยกว่าเรื่อง ซึ่งปริมาณการผลิตหนังสือเดินทางที่กำลังเพิ่มมากขึ้นนี้ แสดงให้เห็นว่ามีการเดินทางเข้าไปยังประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น การท่องเที่ยวกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตผู้คน การอ่านบันทึกการเดินทางจึงเป็นเครื่องมือที่สะท้อนให้เห็นถึงความมุ่งมั่นของตัวอัตลักษณ์ของตนเองและผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเกี่ยวกับบันทึกการเดินทางของคนไทยที่ได้ไปยังประเทศจีน เป็นการศึกษางานเขียนรูปแบบหนึ่งที่ยังไม่เคยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลมาก่อน โดยแนวคิดที่เกี่ยวข้องที่จะนำมาใช้ในการศึกษามีดังนี้

แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์

Berger & Luckmann (1967, อ้างถึงใน ประสิทธิ์ ลีบรีชา 2547) “อัตลักษณ์” คือ สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยกระบวนการทางสังคม ครั้นเมื่อตกผลึกแล้วอาจมีความคงที่ ปรับเปลี่ยน หรือแม้กระทั่งเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นหลัก” ดังนั้นอัตลักษณ์จึงเป็นเรื่องของความเข้าใจและการรับรู้ว่าเราเป็นใครและคนอื่นเป็นใคร ดังนั้น บุคคลหนึ่งๆจึงมีหลายอัตลักษณ์ สามารถมองผู้อื่น อีกทั้งยังให้อัตลักษณ์แก่ผู้อื่นได้อีกด้วย โดยบันทึกการเดินทางจึงเป็นเครื่องมืออีกประเภทหนึ่งที่จะช่วยสะท้อนเรื่องราวของอัตลักษณ์ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะช่วงเวลาแห่งการเดินทางในดินแดนที่ไม่ใช่บ้านเมืองของตนเอง ว่าผู้เขียนมองตนเองหรือบ้านเมืองของตนเองเป็นอย่างไร แตกต่างจากผู้อื่นหรือไม่ในแง่มุมของอัตลักษณ์ที่พบระหว่างการเดินทาง

แนวคิดเกี่ยวกับการเล่าเรื่อง

การเล่าเรื่อง คือ การถ่ายทอดเรื่องราวจากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่ง โดยอาศัยภาษาพูดหรือเขียนเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด ซึ่งรูปแบบการเล่าเรื่องราวนั้นมีหลายรูปแบบ เช่น การเล่าเรื่องในนวนิยาย เรื่องสั้น ประวัติศาสตร์ ละคร อัชชีวประวัติ การรายงานข่าว หรือบันทึกการเดินทางเป็นต้น ซึ่งจากการศึกษาทฤษฎีของ John G. Cawelti ในหนังสือ The Six-Gun Mystique ได้ระบุว่าผลผลิตทางวัฒนธรรมทั้งหลาย เช่น นวนิยาย งานเขียนต่างๆ จะประกอบไปด้วยโครงสร้างหรือองค์ประกอบของเนื้อเรื่อง ทั้ง 9 สิ่งดังที่กล่าวไว้ในข้างต้น ที่ใช้ในการถ่ายทอดเรื่องราวของสถานการณ์ต่างๆในที่เกิดขึ้น ช่วยให้การดำเนินเรื่องเป็นไปอย่างราบรื่นตั้งแต่ต้นจนจบ

บทความชี้นี้จะนำเสนอเกี่ยวกับ “โครงเรื่อง” ที่พบในหนังสือบันทึกการเดินทางที่รวบรวมมาไว้ทั้งหมด เพื่อที่จะเข้าใจในภาพรวมขององค์ประกอบสำคัญๆจากบันทึก สะท้อนให้เห็นถึงการนำเอาประสบการณ์ท่อง

เที่ยวหรือเรื่องราวที่พบเจาะระหว่างทางมาเป็นการเขียนบันทึก โดยมีรูปแบบการวางโครงเรื่องในวิธีทางต่างๆ ที่ดึงดูดผู้อ่าน ในขณะเดียวกันก็สามารถสะท้อนแนวคิดการมองจินของผู้เขียนได้เป็นอย่างดี ส่วนในเรื่องขององค์ประกอบอื่นๆ เช่น ตัวเอก ผู้อื่น ช่วงเวลา สถานที่ เครื่องแต่งกาย ยานพาหนะ หรืออาวุธและกลวิธีการเล่าเรื่องต่างๆ จะไม่นำเสนอในบทความนี้ เนื่องด้วยข้อจำกัดในการเรียบเรียงพื้นที่ และเพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์เจาะลึกลงไปในประเด็นต่างๆ ที่ละเอียดเด่น

สภาพทั่วไปของสังคมไทยที่ก่อให้เกิดบันทึกการเดินทาง

ด้านความสัมพันธ์ของไทย-จีน นับตั้งแต่พระคocom มิวนิสต์จีนภายใต้การนำของเหมาเจ้อตุงปักครองแผ่นดินจีนและสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนในวันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ. 1949 ผู้นำของไทยในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำทางทหารของไทยในช่วงแรก มองสาธารณรัฐประชาชนจีนด้วยความหวาดระแวง และหวั่นเกรงว่าจีนจะเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์หรือขยายอิทธิพลมาในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งในประเทศไทย อีกทั้งท่าทีและนโยบายของจีนต่อชาวจีนโพ้นทะเล ทำให้รัฐบาลไทยวิตกว่าสาธารณรัฐประชาชนจีนจะใช้คนจีนในไทยเป็นเครื่องมือแทรกแซงกิจการภายใน ดังนั้น ในช่วงก่อนปีค.ศ. 1975 ทางรัฐบาลไทยจึงออกนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ในไทย (เขียน ธีรวิทย์, 2517) เช่น การปิดโรงพิมพ์และหนังสือพิมพ์จีน ห้ามส่งเงินออกนอกประเทศผ่านธนาคารจีน การลดประชากรจีนหรือความเป็นจีนในไทยด้วยการกีดกันไม่ให้คนจีนเข้ามาในไทยมากขึ้น การออกกฎหมายให้ผู้ที่เกิดในไทยต้องถือสัญชาติไทย การบังคับเรียนภาษาไทย ทำให้รูปแบบการเขียนบันทึกทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับจีนในช่วงนั้นถูกการดัดล้างจนหมดสิ้น และแทบจะไม่พบบันทึกการเดินทางของคนไทยที่ไปประเทศไทยในช่วงนั้นเลย

จนกระทั่งสถานการณ์โลกเปลี่ยนแปลงไปเป็นปัจจัยที่ทำให้ไทยปรับเปลี่ยนนโยบายทางการทูตที่มีต่อจีน การที่สหรัฐอเมริกาได้ตัดสินใจลดบทบาททางการทหารในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประธานาธิบดีนิกสันมีแนวคิดใหม่ที่จะเปลี่ยนนโยบาย “เพชญหน้า” กับจีนมาเป็น “เจรจากับจีน” และประกาศการยอมรับจีนแผ่นดินใหญ่ ด้วยความเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลก ก็ส่งผลให้ประเทศไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มปรับปรุงท่าทีของตน รวมถึง

ประเทศไทยเองก็เริ่มปรับเปลี่ยนนโยบายที่มีต่อจีน

ในขณะเดียวกันหลังจากการกำจัดอำนาจของแก๊งสีคุน (gang of four) ในปี ค.ศ. 1976 จีนก็มีความมั่นคงในประเทศมากขึ้น รวมถึงการเข้ามามีบทบาทของชาวก้าวหน้า และ เต็งเสี่ยวผิง ทำให้จีนเองเกิดความมั่นคงทางการเมืองอย่างมาก มีการปฏิรูปเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว และการเปิดประเทศ การใช้นโยบายหนึ่งประเทศสองระบบ ดำเนินนโยบายสีทันสมัย ในแผนพัฒนาฉบับที่ 6 ของจีน (four modernization) ทำให้จีนก้าวเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมของโลกมากยิ่งขึ้น และมีอิทธิพลต่อระบบเศรษฐกิจของโลกในปัจจุบันเป็นอย่างมาก (ทวีป วรดิลก, 2538)

อีกทั้งนโยบายของทางการจีนเอง ที่แสดงความเป็นมิตรกับเพื่อนบ้าน ทางประเทศไทยเองจึงเกิดแนวคิดนโยบายที่จะหันมา สร้างความสัมพันธ์อันดีที่มีต่อจีน อันเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดที่ทำให้บันทึกการเดินทางระหว่างไทยจีนเกิดขึ้น จากที่ท่านนายกรัฐมนตรี หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เดินทางไปลงนามเปิดสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการ ณ ประเทศไทย รัฐบาลจีน ตามคำเชิญของนายกรัฐมนตรี ใจเอินไหล ไทยและจีนต่างก็มีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น ทำให้เริ่มการเดินทางไปมาระหว่างชาวไทยและชาวจีน ส่งผลต่อการบันทึกประวัติศาสตร์ในแห่งของบันทึกการเดินทางโดยตรง ทำให้ชาวไทยสามารถเดินทางไปจีนได้โดยไม่มีอุปสรรคมากเท่าไหร่ในอดีต (โกรกิท ตั้งตรงจิต, 2522)

ภายหลังจากเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการ บุคคลหลายคนของไทยได้เยือนประเทศไทยจำนวนมากขึ้น และไปเยือนในระยะเวลาต่างๆ กัน บ้างก็ไปในระยะที่เมืองจีนยังไม่เปิดประเทศมากนัก อีกทั้งเสรีภพของประชาชนก็ยังคงถูกจำกัด บ้างก็ไปเยือนในระยะที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญในประเทศไทย จีน เช่น ก่อนจะมีการ “ผลัดแผ่นดิน” คือในช่วงท่านประราษฎาถึงแก่กรรม อันเป็นช่วงเวลาที่สั่นสะเทือนและอยู่ในกระบวนการของการเลือกเฟ้นผู้นำคนใหม่ บางบันทึกการเดินทางได้เข้าไปประเทศไทยจีนในช่วงยุคแก่งคี้คี่ คน (gangs of four) เรื่องอำนาจ และบ้างก็ไปในช่วงการปกครองของผู้นำชาวกว่าร้อย หรือบ้างก็ไปในช่วงผู้นำเดิ้งเสี้ยว ผิง ทำให้เราได้อ่านบันทึกการเดินทางทางที่หลากหลาภัยช่วงเวลา และโดยรวมคือมีจุดเริ่มต้นจากช่วงเวลา

นี้เอง ทำให้ได้พับงานทางประวัติศาสตร์โดยเฉพาะเรื่องของบันทึกการเดินทางของคนไทย โดยเฉพาะในบันทึกการเดินทาง 4 ชั้นแรก คือ ตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. 1978 ถึง 1981 เป็นช่วงที่จีนเพิ่งเปิดม่านไม้ไผ่ยุคแรกเริ่ม และทางด้านผู้เดินทางชาวไทยที่ไปเยือนจีนส่วนใหญ่ เป็นระดับชนชั้นปั้ญญาชนของไทย เพื่อไปศึกษาดูงานรวมถึงท่องเที่ยวในประเทศจีน โดยมีทางการจีนให้การรับรองและจัดการเป็นธุระพาเที่ยว จากการอ่านบันทึกแต่ละเล่ม ส่วนใหญ่ผู้บันทึกมีโอกาสได้เข้าไปใกล้ชิดทำความรู้จักหน่วยการปกครองท้องถิ่นของจีนแต่ละหน่วย โดยเฉพาะหน่วยที่เล็กที่สุดคือ ระดับคอมมูน (people's commune) เห็นภาพการใช้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนชาวจีนในขณะนั้น และใช้ภาษาในการบรรยายเล่าเรื่องอุกมาให้ผู้อ่านเห็นภาพตามและเกิดความเข้าใจ

บันทึกการเดินทางเหล่านี้นับว่าเป็นของล้ำค่ายิ่ง
ในการทำความเข้าใจดีดีที่ส่งผลมาในยุคปัจจุบัน และ¹
หลังจากสิ้นสุดบุคคลสำคัญคือประธานาธิบดีHEMAเจอตุง
และการล้มลุกของระบบคอมมูนในปีค.ศ. 1982 ก็จะ²
พบบันทึกการเดินทางที่ค่อนข้างหลากหลายขึ้น อีกทั้ง³
เห็นพัฒนาการของจีนผ่านสิ่งที่บันทึกไว้ในหนังสือบันทึก⁴
การเดินทาง รวมถึงการเดินทางค้นพบสิ่งใหม่ๆ มากยิ่ง⁵
ขึ้น รูปแบบการบันทึกหลากหลายมากยิ่งขึ้น เช่นเดียวกัน⁶
การสื่อสารความหมายและการเล่าเรื่องในบันทึกการ
เดินทาง

วิธีการวิเคราะห์ความหมายผ่าน “กระบวนการสร้างความหมาย” จากองค์ประกอบต่างๆที่อยู่ร่วมกันใน การเล่าเรื่อง ซึ่งช่วยให้เกิดความเข้าใจในแต่ละองค์ประกอบ เพาะะทุกส่วนของเรื่องราวที่ถูกบันทึกไว้ต่างก็มีความหมาย ในตัวเอง และต้องทำงานประสานกัน เพื่อนำไปสู่การอธิบาย ความหมายและศึกษาอัตลักษณ์ที่แฟงไว้ในเรื่องราว รวมถึง การพิจารณาดูความหมายที่มีไว้ในหนังสือนั้นจะช่วยทำให้ เกิดความเข้าใจว่า ผู้เล่า มองเห็นและอธิบายเรื่องราวในสิ่ง ที่ตนเองเห็นอย่างไร ดังนั้น จากบันทึกการเดินทางทั้งหมด ผู้จัดจึงต้องวิเคราะห์องค์ประกอบทั้งหมด 9 องค์ประกอบ แต่ในบทความเขียนนี้ ทางผู้เขียนจะขอรับรวมจัดหมวดหมู่ เป็นทีละหนึ่งสิ่งสองหัวข้อเอาไว้ด้วยกัน เพื่อความสะดวก ใน การอ่าน โดยในบทความเขียนนี้จะขอกล่าวถึง หมวดหมู่ “โครงเรื่อง” หรือ Plot ที่พับในหนังสือบันทึกการเดิน

ทางเพื่อให้เห็นองค์ประกอบหลักๆของเรื่องราว มุมมอง การเรียบเรียงเนื้อหาร่วมถึงมุมมองการให้ความหมายใน ด้านอัตลักษณ์แก่สิ่งที่ตนเองได้พับเห็นระหว่างการเดินทาง

1. โครงเรื่อง

การเล่าเรื่องการเดินทางในหนังสือบันทึกการเดินทางตั้งแต่ปี ค.ศ. 1975 ภายใต้ชื่อ “โครงเรื่อง” จึงเป็นองค์ประกอบของการเขียนวรรณกรรมองค์ประกอบแรก ที่จะทำให้พิจารณาภาพรวมของเรื่องเล่าได้อย่างชัดเจน และบันทึกการเดินทางทั้ง 12 ชั้น ต่างก็มีภาพรวมของโครงเรื่องที่เหมือนกันอยู่คือ เป็นการเดินทางเพื่อไปท่องเที่ยวเรียนรู้โดยกว้าง ที่ทำให้มีความสุขเพิ่มพูนประสบการณ์ในชีวิต แต่ในด้านของโครงเรื่องหลักๆที่ใช้ดำเนินเรื่อง ได้แก่ การเริ่มต้น ระหว่างการเดินทาง และการสื้นสุดการเดินทาง แต่จะมีแนวทางในการเดินเรื่องหรือสร้างสถานการณ์ การเดินทางที่แตกต่างกัน โดยหลักเกณฑ์การแบ่งประเภท จังหวัด จังหวัดแล้ว ความอยากรู้จักของผู้เดินทาง ได้เป็น การเริ่มต้นจนสิ้นสุดการเดินทางนั้น มีแต่ความสุข และการเริ่มต้นจนสิ้นสุดการเดินทางเป็นการผจญภัย เดิมไปด้วยความยากลำบากและสถานการณ์ที่คาดไม่ถึงตลอดเวลา

1.1 การเดินทางที่เต็มไปด้วยความสุข

โครงเรื่องของการเดินทางในจีนรูปแบบที่ผู้เล่ามีความรู้สึกว่า การเดินทางในจีนเต็มไปด้วยความสุข ตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุด การเดินทางที่ปราณี คือ การเดินทางในสภาพการณ์ที่เต็มไปด้วยความสุข เพราะตลอดการเดินทางผู้เล่าพบเจอแต่เรื่องราวดีๆ เช่น ผู้คนเป็นมิตร ในบรรยายกาศที่สวยงาม สังคมมีมาตรฐานความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีอันเป็นสิ่งที่ผู้เล่าต้องการ และมีความใส่ใจ ดังนั้น การเล่าเรื่องจึงมีแต่ความรื่นรมย์ และความสุขเป็นโครงเรื่องหลักที่พับ ไม่ว่าจะผ่านไปในยุคสมัยใด หนังสือบันทึกการเดินทางหลายเล่มๆ ก็ยังพบการเล่าเรื่องเช่นนี้อยู่โดยในบันทึกการเดินทางสามารถจัดประเภทได้ 3 อย่างที่ตัวอย่างหนังสือบันทึกการเดินทางมีลักษณะการเล่าเรื่องที่เหมือนกันคือ

1.1.1 เริ่มต้นด้วยความตั้งใจว่าจะไปที่ไหน

1.1.2 ระหว่างการเดินทางพอยู่ที่พับ กับสิ่งต่างๆ และการมีอุปสรรคเล็กน้อยนั้นช่วยเพิ่มความสนุกสนานให้กับชีวิต

1.1.3 สิ้นสุดการเดินทางสมความตั้งใจ และมีความสุข

ทั้งนี้เพื่อให้เห็นภาพ ผู้วิจัยจะยกตัวอย่าง ข้อความในหนังสือบันทึกการเดินทางบางเล่ม ที่กล่าวถึง การเริ่มต้นด้วยความสุข การตั้งใจไปเมืองจีนเพื่อท่องเที่ยวศึกษาเรียนรู้ดูงาน

1.1.1 เริ่มต้นด้วยความตั้งใจว่าจะไปที่ใด

มีจำนวนบันทึกการเดินทางไม่น้อย ที่บันทึกของการเดินทางด้วยการมีแรงบันดาลใจหรือมีภาพความฝันในใจเกี่ยวกับจีนไว้อยู่แล้ว ได้รับรู้ว่าเมืองจีนเป็นประเทศในฝัน เช่น ตัวอย่างหนังสือบันทึกการเดินทางของ วีระ มนสิกพงศ์ (2521) กล่าวไว้ว่าก่อนการออกเดินทางไปดูงานที่ประเทศจีนดังนี้ “ผู้เด็กก็เป็นหนึ่งในจำนวนคนที่ได้มีโอกาสไปดูงานที่จีน ดังนั้น เมื่อมีโอกาส แล้วไปพร้อมกับผู้แทน สส. แต่ละจังหวัดแล้ว ความอยากรู้จักของผู้เด็กทำให้ ผู้เด็กต้องผึ่งหูเปิดตากอง ให้กับความมากที่สุดเท่าที่จะทำได้”

นอกเหนือจากนี้ยังพบลักษณะการวางแผนเรื่องด้วยความตั้งใจว่าจะไปที่ใด ในบันทึกของ เขียน ชีระวิทย์ (2521) ในฐานะนักวิชาการด้านจีนศึกษาดังนี้ “ภายหลังจากปี นิกสันของเมกาไปเยือนปักกิ่ง คณะผู้แทนกลุ่มต่างๆ และเหล่านักกีฬาของไทย ก็เริ่มทยอยไปเยือนจีนมากขึ้น การไปสาธารณรัฐประชาชนจีนจึงกลายเป็นแฟชั่นของชนชั้นนำในไทย ข้าพเจ้าคิดเห็นว่าการศึกษาเรื่องจีน ถ้ายังหาข้อมูลดีๆ ก่อน ก็พอเข้าใจการเปลี่ยนแปลงในจีนตอนนี้ได้ แต่จะให้ได้ ก็ต้องไปตรวจสอบข้อเท็จจริงด้วยตนเอง ข้าพเจ้าในฐานะนักวิชาการด้านจีนศึกษา จึงเห็นความจำเป็นของการไปจีนในครั้งนี้”

หรือแม้แต่ที่พับในหนังสือบันทึกการเดินทางของโภวิท ตั้งตระจิตร (2522) ที่กล่าวว่า “ในชีวิต การเดินทางท่องเที่ยวไปในโลกกว้างของผู้คนหลากหลายประเทศ ผู้สามารถยืนยันได้ว่า ประเทศไทยที่ผู้เดินทางมานานว่าจะได้ไปเยือน นั้นคือเมืองจีน คงเป็นเพราะจีนคือ แผ่นดินที่บรรพบุรุษผู้คนมีส่วนเป็นเจ้าของแผ่นดินมา และเมืองจีนเป็นแผ่นดินที่ยังให้กลับมีสิ่งที่น่าสนใจต่างๆ มากมาย

การมาจีนจึงเหมือนการกลับบ้านมาเยี่ยมญาติพี่น้อง” อีกทั้งยังรวมถึงการวางแผนโครงเรื่องว่าอย่างเดินทางไปประเทศจีนยังพอดีในหนังสือบันทึกการเดินทางของ ผู้สอดส่อง สารคดี สัตย์มนะ (2523) ดังนี้ “เมืองจีนอยู่ในความไฟฝันของข้าพเจ้าที่อยากรู้จักมาเยือนนานแล้ว บรรดาหนังสืออนุนิยายนี่ เป็นเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับจีน ข้าพเจ้าได้อ่านมาหมดแล้วอย่างหลุบหลูปูร่อง ซึ่งเสียงต่างๆ เช่น ชื่อสีที่เขา อี้เหอหยวน ทะเลสาบคุนหมิง ข้าพเจ้าเพียงแค่หลับตา ก็มองเห็นปักกิ่ง ทะเลปูร่อง ก่อนได้ไปเยือนจริงๆ เสียอีก”

จากเนื้อหาเหล่านี้จะเห็นได้ว่า รูปแบบการเดินทางไปเยือนจีนในช่วงก่อนปี ค.ศ.2000 เป็นการวางแผนโครงเรื่องที่มีการปูเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับทางการเมือง เป็นส่วนใหญ่ เพราะเนื่องด้วยรูปแบบการเดินทางที่เป็นการศึกษาดูงานเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในสมัยนั้น ดังนั้นการเขียนเรื่องราวจึงมักพ布แนวการเขียนที่กล่าวถึงการเริ่มต้นด้วยความตั้งใจว่าจะไป มีจุดมุ่งหมายเพื่อไปศึกษาการเมือง วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในอีกประเทศหนึ่งที่มีรูปแบบการปกครองทางการเมืองที่แตกต่างไปจากประเทศของผู้เล่าเรื่อง ความตั้งใจเหล่านี้มีความหมายแฝงในด้านนัยทางการเมืองอีกด้วย

ส่วนสำหรับบันทึกการเดินทางในช่วงหลังจากปี ค.ศ.2000 พบที่นึ่งการเปลี่ยนแปลงในจุดมุ่งหมายของการเดินทาง ถึงแม้จะเริ่มด้วยความความตั้งใจว่าจะไป เช่นเดียวกัน แต่พบว่าเนื้อหาที่แฝงเรื่องนัยทางการเมือง เริ่มลดน้อยลง พบร่องโครงเรื่องที่เกี่ยวกับการเดินทาง และการผจญภัยมากยิ่งขึ้น ดังเช่นในบันทึกการเดินทางหลังจากปี ค.ศ.2000 ของนักเดินทางชาวไทย บริวัฒน์ จันทร์ (2546) “ในคศ.1981 ทีมงาน NHK ของญี่ปุ่นกับทาง CCTV ของจีนได้จัดทำสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ในรูปแบบกึ่งเดินทางบุกเบิกผจญภัยในดินแดนทางภาคตะวันตกของจีนที่มีวิถีชีวิตอันแตกต่างกับภาคกลางและภาคตะวันออกของจีนเป็นอย่างยิ่ง ผสมได้ดีตามสารคดีชุดนี้อย่างสนิท และสารคดีชุดนี้เองที่ได้จุดประกายความฝันของผม ที่สักวันหนึ่งจะขอเดินตามรอยเส้นทางสายไหม....และในวันนี้ฝันผมก็เป็นจริง โดยผมกับคณะรวมสิบชีวิต ได้วางแผนเดินทางมากกว่า 4 เดือน และได้มัคคุเทศก์ที่มีประสบการณ์อย่างดี”

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การวางแผนโครงเรื่องแบบ

เริ่มเรื่องที่น่าสนใจสามารถพบได้มากในหลากหลายบันทึกการเดินทาง จากบันทึกการเดินทางที่ได้ยกตัวอย่างมา จะเห็นได้ว่ารูปแบบการเริ่มต้นออกเดินทางของคนไทยที่ได้ไปจีนในบันทึกการเดินทางที่ได้ยกตัวอย่างมา นั้น ผู้เล่าต่างมีความตั้งใจว่าจะไป เกิดจากการมีความไฟฝันมาก่อน หรือ การได้เป็นตัวแทนประเทศไทยในสาขาวิชาต่างๆ ที่ถูกคัดเลือกไปคุณงานที่จีน หรือไม่ก็เคยมีประสบการณ์ต่างๆ ผ่านสื่อ เช่น หนังสืออนุนิยายน สารคดี และการบอกรเล่าของคนอื่นๆ ที่เคยไปมาก่อน จึงทำให้ผู้บันทึกเหล่านี้ มองเห็นว่าจีนเป็นประเทศที่น่าสนใจมีเสน่ห์ และต้องการไปพบเห็นด้วยตนเอง โดยรูปแบบการบรรยายเรื่องราวเหล่านั้น พบที่นึ่งในช่วงต้นตั้งแต่เริ่มเปิดสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทย-จีน ปัจจุบันโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ จะเห็นได้ว่าผู้เขียนบันทึกการเดินทางชาวไทย มักมีจุดประสงค์มีจุดมุ่งหมายไปยังประเทศไทยด้วยความสมัครใจและเต็มใจที่จะไปพบสิ่งใหม่ๆ สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตให้แก่ต้นเองนั่นเอง

1.1.2 ระหว่างการเดินทางพอยู่ที่พับกับสิงดี ๆ

สิ่งที่ได้พบเจอนอกเมืองจีนทำให้ผู้เล่ารู้สึกชื่นชม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับอุปนิสัย ความซื่อตรงของคนจีนในยุคสมัยก่อนการปฏิรูปเปิดประเทศ ดังที่กล่าวไว้ในบันทึกของ วีระ นุสิกิพงศ์ (2521) ดังนี้ “ขณะที่เรากำลังจะมาปักกิ่งกลับไปยังกว่างเจ้า คณะของเรางานคนลีมเงินสดหรือข้าวของอื่นๆ ไว้ตามเมืองที่เราพัก ก็ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่จีนนำมาคืนให้ด้วยความเรียบร้อย ไม่มีของหายตกหล่นแม้แต่คนเดียว นี่นับเป็นความดีอีกหนึ่งอย่างที่ผมจะไม่พูดถึงไม่ได้”

หรือแม้แต่ในระหว่างการเดินทาง ในช่วงเปิดประเทศใหม่ๆ ชนชั้นปัจญญาชนชาวไทยมองว่า การเดินทางในประเทศไทยจีน ยังไม่มีอิสระเท่าที่ควร การรับรองแยกต่างชาติ จำเป็นต้องมีผู้นำของทางการจีน นำพาไปเยี่ยมชมสถานที่ต่างๆ ขณะเดียวกันผู้เขียนบันทึกสัมผัสได้ถึงความดีงามระหว่างการเดินทาง รสชาติแห่งความแปลกใหม่ที่พับในสังคมอันบริสุทธิ์ของจีน การเดินทางได้พบที่นึ่งสิงดี เช่นในบันทึกของ ผู้สอดส่อง สารคดี สัตย์มนะ (2523) เล่าไว้ว่า “เมื่อเราเดินเข้าไปในอาคารผ่านตามห้องเลี้ยงเด็ก ทุกห้องมีเครื่องเล่นที่เหมาะสมกับวัยเด็ก และในห้องนั้นเด็กโตกำลังร้องเพลงและปรบมือต้อนรับพากเรอาอย่างพร้อม

เพรียง เด็กทุกคนอ้วนจ้าม่ำดูสุขภาพดี เด็กบางห้องกำลัง ว่าดูรูป และเมื่อก่อนจากลากัน พากเข้าได้มอบภาพนั้นให้ แก่ข้าพเจ้า เป็นของขวัญจากมิตรผู้เยาว์วัย ข้าพเจ้าจึงคิด ว่าแม่เราจะต่างวัย ต่างภาษา ต่างเชื้อชาติ ต่างรูปแบบการ ปกครอง และเราก็เป็นเพื่อนที่ดีต่อกันได้”

ซึ่งจะเห็นได้ว่า ความพึงพอใจระหว่าง การเดินทางในช่วงที่จีนและไทยเปิดสัมพันธ์ไม่ต่างกัน ทางการจีนต้อนรับคณะผู้นำของไทยเป็นอย่างดี ในบันทึก การเดินทางช่วงระยะนี้ ล้วนแล้วแต่มีโครงเรื่องที่กล่าวถึงความพึงพอใจต่อการไปเยี่ยมชมสถานที่ต่างๆ ของจีน ซึ่งมีชีวิตความเป็นอยู่และภูมิประเทศที่เรียบง่ายของคน จีนในสมัยการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ของประธานาธิบดี เหมาเจ้อตุ้ง

นอกจากนี้เนื้อเรื่องที่กล่าวถึงความพึง พอยกับสิ่งดีระหว่างการเดินทางในช่วงก่อนมีการปฏิรูป และเปิดประเทศของจีน (ค.ศ. 1978) โดยท่านผู้นำเดิม เสี่ยวผิง ได้ทำลายระบบเก่าที่เรียกว่าข้าวหม้อใหญ่ ก็คือ ไม่ว่าทำมากหรือทำน้อยก็จะได้รับส่วนแบ่งอย่างเท่าเทียม ด้วยกันทุกคน แต่ในขณะเดียวกันบันทึกการเดินทางที่ได้เดินทางไปยังในช่วงเวลา ก่อนการปฏิรูปประเทศ และ บันทึกที่ได้ไปจีนในช่วงเวลาเพิ่งมีการปฏิรูปช่วงแรกๆ นั้น ได้ชี้ให้เห็นถึงส่วนดีของสังคม ที่เกี่ยวกับของคุณภาพทาง จิตใจของประชาชนทั่วไปอันจะเห็นได้ว่า มีศีลธรรมดีงาม และสังคมมีความสงบในระบบคอมมิวนิสต์ ซึ่งให้เห็นถึง ข้อดีของการปกครองด้วยระบบคอมมิวนิสต์ที่แตกต่าง ไปจากไทย และถึงความนิยมเชิดชูในบางส่วนของสังคม จีน ที่หาได้ยากในสังคมไทยสมัยนั้น การพบเจอเรื่องราวที่ นำสันใจทำให้ต้องมีการจดบันทึก นับได้ว่าเป็นการสะท้อน ว่าผู้เขียนให้ความสำคัญต่อเรื่องเหล่านั้น ระหว่างการเดินทางเป็นพิเศษ

นอกเหนือจากนี้ยังพบได้ในบันทึกอื่นๆ ในช่วงเวลาอื่นๆ ดังเช่นตัวอย่างบันทึกการเดินทางหลัง จากปีค.ศ. 1990 ได้อีกด้วย ศุลักษณ์ ศิรลักษณ์ (2523) กล่าวถึงการเดินทางในเมืองจีาน มนต์สานซี ที่คั่นพบ สิ่งที่มีคุณค่ายิ่งทางประวัติศาสตร์ ดังนี้ “การมา Banpo (neolithic archaeological site) เท่ากับการมาได้เห็น ราชธานีทางวัฒนธรรมของคนเมื่อ 7-8 พันปี การมาที่นี่โดยบังเอิญนับว่าเป็นประযุชน์ในทางวิชาการอย่าง

คุ้มค่า เมื่อข้าพเจ้ามาชีวิৎ คราวก่อนก็ไม่ได้มา คราวนี้จึงได้มากที่ได้บังเอิญคุยกับเพื่อนฝรั่งแล้วเข่านะนำให้มาดูที่นี่” หรือแม้แต่การเดินทางในยุคสมัยใหม่ของ ปริวัฒน์ จันทร์ (2546) กล่าวถึงศิลปะ ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ของจีน ที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง เป็นความพึงพอใจระหว่างการเดินทาง ดังนี้ “สินค้าในตัวเมือง ทุนห่วงนี้ ล้วนใช้ศิลปะจากถ้ำไม่เกามาเป็นจุดขาย ราคาก็ต่ำไม่ถูกนัก แต่มีคนเลือกซื้อไม่น้อย เพราะสินค้าเหล่านี้มีเสน่ห์เฉพาะตัว และไม่สามารถหาซื้อจากสถานที่อื่นๆ ในประเทศจีนได้ ข้าพเจ้าเองพอยกับของสิ่งหนึ่งที่เรียกว่า เย่กงเปย (หรือ The Magic Cup)”

นอกจากนี้ยังพบกับการบันทึกชื่อชั้น ประเทศจีน ในระหว่างการเดินทางที่พับกับความพึงพอใจ ในหลายด้าน เช่น งานเขียนของ วิภา อุตมัณฑ์ (2548) ที่กล่าวว่า “ผู้เขียนได้รับความสนุกจากการท่องเที่ยวตั้งแต่ วันแรกจนถึงวันสุดท้าย และกลับถึงบ้านด้วยความปลดภัย ไม่เครียร์สึกวิตกถึงภัยอันตราย กลับรู้สึกว่าระบบความ ปลดภัยของเขามีความแข็งมาก ไม่ว่าไปที่ไหนมีคนเยอะๆ เห็นทั้งตำรวจและทหารหลายคนเดินไปมาปะปนกับผู้คน ใครไปเมืองจีนลองสังเกตดู จะรู้สึกอบอุ่นใจแบบข้าพเจ้า” จะเห็นได้ว่าการเดินทางแล้วผู้เดินทางพึงพอใจกับสิ่งดีๆ ที่พบร่วมทางส่วนใหญ่ ในช่วงหลังจากกลับระบบ คอมมูนแล้ว การท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยว เลือกสถานที่เดินทางเอง ไม่ต้องเข้าไปดูในสิ่งที่ทางการจีน ต้องการให้เห็นแค่เพียงเท่านั้น ดังนั้น ความพึงพอใจที่ได้ พบร่วมทางการท่องเที่ยวจึงจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม สถานที่และประวัติศาสตร์อันยิ่งใหญ่ดังเดิมของจีนและชีวิตทั่วๆ ไปของประชาชนตามพื้นที่ การอาศัยความรู้เดิมที่ มี การเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรม และการ ปรับตัว เป็นเครื่องมือหลักที่ทำให้นักเดินทางพอยกับสิ่ง ที่เห็น ถึงแม่บ้างเรื่องจะเป็นเรื่องธรรมดายังชีวิตประจำ วันของชาวจีนเอง แต่เมื่อผู้เขียนได้พับก็เกิดความพึงใจ

1.1.3 จบการเดินทางอย่างมีความสุข สม กับความตั้งใจ

บันทึกการเดินทางส่วนใหญ่ มักมีแนว เรื่องในการเริ่มต้นที่อาจแตกต่างกันบ้าง แต่ผู้วิจัยพบว่าใน บันทึกการเดินทางทั้งหมดกลับมีโครงเรื่องที่เป็นแบบแผน เดียวกัน คือการจบเรื่องอย่างมีความสุข ไม่รู้สึกทุกข์ใจหรือ

การกล่าวถึงว่าไม่คุ้มค่าต่อการเดินทาง แต่หลายๆเรื่องเล่า ว่าสิ้นสุดการเดินทางด้วยความสุข สมกับความตั้งใจ ทุกบันทึกการเดินทางที่ได้ไปเยือนยังประเทศไทย ถึงแม้จะมีอุปสรรคระหว่างการท่องเที่ยวอยู่บ้าง แต่ก็พนักความสุข ในช่วงสุดท้ายของการเดินทาง บันทึกในหนังสือให้เห็นได้อย่างชัดเจน บันทึกของ โกรวิท ตั้งตรงจิตรา (2522) กล่าว ในบันทึกของเขาว่า “ขณะนี้รถไฟฟ้าก็สุดท้ายได้ข้ามพัน พรอมเดินจินนีไปแล้ว ผู้รู้สึกใจหายเมื่อรู้ตัวว่าได้จากแผ่น ดินอันสวยงามและมีความประทับใจในมิตรไมตรีของจีน และไม่ทราบว่าจะได้กลับไปเห็นแผ่นดินจีนอีกหรือไม่ แต่ จะจดไว้ตลอดชีวิตคือ มิตรอันซาบซึ้งระหว่างชาวจีนและ ชาวไทย” อีกทั้งยังรวมถึง บันทึกของผุสสตี สัตยามานะ (2523) กล่าวตั้งนี้ “ลา ก่อนเมืองจีน 14 วัน ให้อะไรแก่ เรามากมายเกินคาด ให้ความรู้ความบันเทิง ความเป็น มิตร ความเข้าใจกระจ่างในเมืองจีน ซึ่งเราจะไม่มีวันลืม เลย” รวมถึงบันทึกของเมธารุติ พิพรวิทูร (2548) กล่าว ถึงประสบการณ์ในจีนว่า “ผู้คนจะเสียดายมากหากไม่ได้ มาจีนในครั้งนี้ เพราะได้รับประสบการณ์ที่ไม่อาจประเมิน ค่าได้ เมืองจีนที่ได้สัมผัสมายใช่แค่เปิดโลกทัศน์ใหม่ แต่มัน เปเปลี่ยนแปลงชีวิตผม บันทึกให้ผู้รู้สึกปลาบปลื้มและภูมิใจ ที่ได้เกิดมาเป็นคนไทย บันทึกให้ผมเริ่มเรียนภาษาจีน อย่างจริงจัง และอ่านสามก๊กรวมทั้งเรื่องเกี่ยวกับจีน ทำให้ หัวใจผมร้องเรียกจะกลับไปจีนอีก นี่จึงเป็นประสบการณ์ที่ Best Buy จริงๆ เมื่อเทียบกับเงินตราและเวลาที่เสียไป”

จากบันทึกการเดินทางที่ยกตัวอย่างมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าถึงแม้เรื่องเล่ากำลังคือคลายไปสู่ต่อนจบ หรือก่อนการเดินทางสิ้นสุดลง ผู้เล่าก็ยังอยู่ในภาวะรื่นรมย์ จนกระทั่งกล่าวว่าการเดินทางสิ้นสุดลงด้วยความประทับใจ มีความสุขที่ได้ทำตามฝัน หรือการพบร่องรอยการณ์ ที่น่าประทับใจจากชาวจีน และการที่ผู้เล่าใช้คำบรรยาย ความรู้ว่าใจหาย หรืออลาลัยอาภรณ์ไม่อยากจากเมืองจีน เป็นประสบการณ์ที่คุ้มค่า หรือสถานที่ต่างๆจะอยู่ในความทรงจำตลอดไป นั่นคือการแสดงความพ่อใจต่อจีนอย่างสูง และจีนยังมีอิทธิพลต่อผู้เล่าในการที่สามารถทำให้ผู้เล่าต้องเดินทางกลับมาอีก แต่ในขณะเดียวกัน การเดินทางในหนังสือเดินทางเล่มอื่นๆ ก็ปรากฏการเล่าเรื่องที่ผู้เล่ามีรูปแบบการเดินทางที่แตกต่างกันไป การให้ความรู้สึกและการถ่ายทอดอารมณ์ กล่าวถึงเรื่องที่เต็มไปด้วย

ความยากลำบาก หรือสถานการณ์ที่คาดไม่ถึง เช่น มีการ ขัดแย้งกับผู้อื่น อีกทั้งมีอุปสรรคตามภัยตลอดการเดินทาง ทำให้ผู้เล่าต้องสิ้นเปลืองเวลาไปกับการแก้ไขปัญหา เรียกได้ว่าเป็นรูปแบบ ”การผจญภัยที่เต็มไปด้วยความลำบาก” ซึ่งก็มีพื้นที่บ้างในบันทึกการเดินทางแต่ละเล่ม

1.2 การผจญภัยที่เต็มไปด้วยความลำบาก

เป็นการเล่าเรื่องที่กล่าวถึงความยากลำบากใน การเดินทางท่องเที่ยว ผู้เล่าต้องแก้ไขปัญหาต่างๆ ตลอด การเดินทาง แปลงใจกับบางสิ่งที่ไม่คาดคิด การเดินทาง ช่วยทำให้เกิดข้อคิดเตือนใจอะไรมากอย่าง แต่เมื่อใกล้ จบทการเดินทางสามารถเปลี่ยนหศนคติมาเป็นการให้อภัย รวมถึงการสร้างความรู้สึกที่ว่าการเดินทางในจีนเป็นความ สำเร็จอย่างหนึ่ง อย่างไรก็ได้ ความยากลำบากจากอุปสรรค ต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการเดินทางก็มีมากมายหลากหลาย เกิดขึ้นในสถานที่ที่ไม่เหมือนกัน และรูปแบบของปัญหา ก็แตกต่างกันไป

1.2.1 เริ่มต้นเดินทางด้วยความต้องการ ไปผจญภัย ค้นหาดินแดนที่ไม่รู้จัก

ผู้เขียนบันทึกส่วนใหญ่มักพูดถึงความ ยากลำบากใจและความไม่มั่นใจต่อสถานการณ์ที่ตนเอง จะได้พบเจอ การคาดการณ์ว่าจะต้องไปพบเจอกับ ความยากลำบาก ไม่มีการคำนวณความสะทวักให้ ตั้งแต่ ก่อนออกเดินทาง หรือการคาดการณ์ล่วงหน้าว่าจะต้อง เตรียมตัวอย่างดี เพื่อไปผจญภัยในดินแดนที่ตนเองไม่คุ้น ชิน ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การเดินทางของนักเดินทางชาวไทย ในช่วงเปิดสัมพันธ์ไมตรีใหม่ ค.ศ. 1975 นักเดินทางไทยยัง มีความเคลื่อนไหวแคลลงใจอยู่บ้าง การหันใจต่อประเทศที่มี การปกครองในระบบสังคมนิยม เช่น บันทึกการเดินทาง ของวีระ มุสิกพงศ์ (2521) ที่กล่าวว่า “ผู้ขอพูดตรงๆ ถึง แม้ว่าสภาพทั่วไปของจีนเท่าที่ผู้ไปเห็นมาจะเป็นสภาพที่ดี สะอาดและสงบ แต่ผู้ก่ออยู่เมืองจีนไม่ได้ด้วยเหตุผลพื้นฐาน 2 ข้อ คือ (1) จีนไม่ใช่บ้านเกิดเมืองนอนผม จึงไม่มี ความผูกพันใดๆ (2) คือ ผู้คนเป็นคนรักและเติดทุนในเสรีภาพ เมืองจีนนั้นถึงจะมีข้อดีหลายสิ่ง แต่เมื่อขาดเสรีภาพแล้ว อะไรอย่างอื่นก็หมดความหมาย ด้วยเหตุผลพื้นฐานสองข้อ นี้ ทำให้ผู้คนอาจจะอยู่เมืองจีนไม่ได้” ถึงแม้ว่าผู้เขียนได้หวัง โครงเรื่องในประเด็นอุปสรรคของการเดินทางในช่วงแรก

ของบันทึกที่มี นั้นคือความกังวลด้านความแตกต่างของการปักครอง หรือในงานเขียนของโภวิท ตั้งตรงจิต (2522) ที่กล่าวไว้ตั้งแต่ช่วงต้นก่อนการเดินทางว่า “เมื่อมองจากเครื่องบิน ภาพแผ่นดินไทยค่อย ๆ เลื่อนลับไป ผนังรูสีใจหายนิดๆ คิดถึงบ้านเกิดเมืองนอน คิดถึงว่าเราคงจะต้องลำบากไม่น้อยเลยในการเดินทางครั้งนี้ ที่จะต้องเดินทางไปยังประเทศที่ปักครองด้วยระบบสังคมนิยม ผน媚เคยแต่ไปเที่ยวในดินแดนเสรีประชาธิปไตย การเดินทางครั้งนี้ทำให้ผน楣อึดใจไม่น้อย” แต่นั่นไม่ได้มายความว่าความแตกต่างทางด้านการเมืองจะเป็นข้อจำกัดในการเดินทาง เพียงแต่การเล่าเรื่องเริ่มต้นในหนังสือบันทึกการเดินทางมีการมุ่งเน้นไปที่การดึงดูดให้ผู้อ่านคล้อยตาม และตื่นเต้นกับผู้เล่าที่จะไปบ้านหาสิ่งแผลงใหม่ที่แตกต่างออกไป อีกทั้งยังมีการกล่าวครอบคลุมไปถึงเรื่องภูมิศาสตร์ พื้นที่อาณาบริเวณกว้างใหญ่ที่ยากต่อการเดินทางเข้าถึง เช่นงานของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2549) ที่กล่าวว่า “ในครุภารกิจท่องเที่ยว Lonely Planet กล่าวว่าจะไปท่องเที่ยวลี่เจียง จะไปชมแก่งเสือเต้น ต้องเตรียมเวลาอย่างน้อย 2-3 วันสำหรับการเดินทางไปกลับ ซึ่งพอร์ตัลหัวเข่นนี้แล้วก็ได้แต่นั่งถอนใจ ยอมแพ้ต่อกำลังใจ”

จากเรื่องราวในบันทึกการเดินทางไปยังพื้นที่ห่างไกลของจีนนั้น ส่วนใหญ่พบว่าผู้เล่าต้องเตรียมความพร้อมด้านร่างกายและจิตใจเป็นอย่างดี การวางแผนเรื่องจังเน้นให้ผู้อ่านรู้สึกถึงผู้เล่าเป็นนักเดินทาง ค้นพบโลกใหม่ มีการเตรียมตัวค้นหาความรู้และตั้งเป้าหมายจุดประสงค์ของการเดินทางในครั้งนี้ หรือการมีประสบการณ์จากการท่องเที่ยวครั้งก่อน จึงทำให้ต้องเตรียมตัวเดินทางครั้งใหม่อย่างระมัดระวังและรอบคอบมากยิ่งขึ้น

แต่หากกล่าวถึงการเดินทางในช่วงระหว่างทางที่พบเจอกับความยากลำบากในบันทึกยุคก่อน มักจะพบว่า ในช่วงจีนสินสุกการปฏิวัติวัฒนธรรมในปี ค.ศ. 1976 ความยากลำบากที่นักเดินทางชาวไทยตระหนักได้ มักมีความเกี่ยวเนื่องกับการที่จะต้องถูกบังคับไปดูตามสถานที่ต่างๆ ที่ทางการจีนจัดไว้ต้อนรับ ส่วนการเห็นสภาพการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวจีน รวมถึงระบบคอมมูนิสต์ ที่ให้ทุกคนทำงานอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ต้องแข่งขันอย่างระบบประชาธิปไตย แต่กลับทำให้เกิดผลเสีย อาทิ ระบบการปักครองทำให้คนทำงานขาดใจรักการบริการ ระบบเข้ม

งวดการขันทำให้ผู้คนขาดความคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น แต่หลังจากการเปิดประเทศและเปลี่ยนนโยบายเป็นระบบสังคมนิยมสมัยใหม่ของจีน ในสมัยเดิมเสี่ยยวผิง การกล่าวถึงความยากลำบากในบันทึกการเดินทางกลับพบว่ามีจุดเปลี่ยน คือ จากเดิมที่ที่กล่าวถึงความยากลำบากของชีวิตชาวบ้าน แต่เปลี่ยนมาเป็นเกี่ยวกับความไม่สะดวกของการคมนาคมมากกว่า และพฤติกรรมบางอย่างของชาวจีนรุ่นใหม่ในหลายๆ ด้าน เป็นต้น ส่วนนอกเหนือจากนี้ ยังพบเจอรูปแบบการบรรยายเรื่องความยากลำบากในการเดินทางอีกอย่างหนึ่งคือ ความไม่เอื้ออำนวยของสภาพดินฟ้าอากาศ หรือสภาพภูมิประเทศที่ยากลำบากต่อการเข้าถึงหรือใช้ชีวิตที่ชาวไทยกลับรู้สึกว่าแผ่นดินของตนเองมีสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศที่ดีกว่า หรือเหมือนใน การดำรงชีวิตอยู่มากกว่า เช่นงานเขียนของ ปริวัฒน์ จันทร (2546) “ผู้มาถึงตุนหวงในเวลาเที่ยง ที่สนาบินห้องฟ้าปิด มีฝนตกโดยปรอยปรอยพร้อมลมหนาว มองไปเห็นแต่ที่ราบสูงหินทรายปนกรวด ผู้โชคไม่ดีเมื่อวานที่นี่ก็เพิ่งเกิดพายุ ทรายจากทะเลทรายโกบี วันนี้ก็มีฝนมาต้อนรับพวกรา” รวมถึงงานเขียนของ ธีรภาพ โลหิตกุล (2553) ที่กล่าวถึงปัญหาที่จะต้องพบจากการเดินทางในสถานที่ที่ยากต่อการเข้าถึง หรือเผชิญอุปสรรคทางด้านภูมิประเทศที่ไม่คุ้นต่อชาวไทย เช่น “ผู้ต้องปิดประตูใจให้แน่น จนกว่าอาการจากโรค Altitude Sickness จะเข้ามาจู่โจมไม่ได้ เมื่อผู้ไม่แยแสไม่ใส่ใจมัน แต่เวลาจะใส่ใจมันทำไม่กัน ในเมื่อที่เลสานสีฟ้าสดเบื้องหน้า ไม่เป็นเพียงแต่ที่เลสานน้ำจืดที่สูดในโลกแล้ว แต่สีเขียวของน้ำทำให้ผู้ไม่อยากรอเชื่อว่าจะมีที่เลสานสวยงามแบบนี้อยู่บนโลกจริง ๆ” การเดินทางในจีน ในช่วงยุคสมัยใหม่นี้ การพบเจอกับความยากลำบากในรูปแบบเก่าๆ ได้เริ่มหมดไป แต่จะพบกับโครงเรื่องแนวใหม่ที่ผู้เขียนได้เล่าเรื่องราวที่ตนเองต้องประสบพบเจอกับความยากลำบากในการเดินทางไปสถานที่ที่ยากแก่การเข้าถึงมากกว่า แต่ก็คุ้มค่าที่แลกมาด้วยวิวทิวทัศน์ที่สวยงามและประทับใจจากจะรู้สึก อีกทั้งด้วยจีนมีพื้นที่ที่กว้างขวาง กอปรกับปัจจัยเรื่องความสะดวกในการเดินทางเข้าและการเปิดให้มีสีรีภาพให้แก่นักท่องเที่ยวต่างชาติมากขึ้น จึงสามารถพูดโครงเรื่องต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป

1.2.2 สิ่นสุดการเดินทางประสบความสำเร็จในการค้นพบ เอชนะอุปสรรค สิ่นสุดสามารถเปลี่ยน

ทัศนคติของผู้เล่าจากเชิงลบ หรือจากที่เคยคิดเชิงลบ มาเป็นบวก และให้อภัย เข้าใจความต่างก่อนสิ้นสุดการเดินทาง เช่น งานเขียนของผู้สอดส่อง สถาบันมนุษย์ (2523) ที่กล่าวว่า “ในการมาจีนครั้งนี้ ข้าพเจ้าได้ให้ความสนใจในเมืองจีนไปทุกด้าน มองเมืองจีนอย่างเป็นกลาง มากย่างคนรู้น้อย จึงสัมผัสทุกสิ่งทุกอย่างให้มากที่สุด จินยุคใหม่ในทัศนะของชาวบ้านแบบข้าพเจ้า รู้สึกไม่ต่างจากจีนยุคก่อนผู้คนยังสุภาพต่อแขกต่างประเทศ บ้านเมืองใหญ่โตเหมือนเก่า” รวมถึงงานเขียนของสมศรี สุกุมลันนท์ (2534) “เมื่อตามความคิดเห็นว่าการเที่ยวครั้งนี้เป็นอย่างไร ขอตอบว่า สนุก ให้ไปอีกครั้งก็ไป มีชีวิตชีวามากกว่าตอนที่ไป สิกขิมอินเดีย เสียอีก ความสนุกได้มาจากการพบเห็นสิ่งแผลกดทាតั้งที่คาดหวังและไม่คาดหวังมาก่อน ข้าพเจ้ามองว่าความล้ำบากเป็นส่วนหนึ่งของความสนุก” หรือแม้แต่งานเขียนของ ส.ศิรลักษณ์ (2523) ที่กล่าวว่า “การเดินทางมาตุนหงส์หวานนี้ เรายอมเสียเวลาหนึ่งวันที่หลานโจวและบันรถไฟอีก 28 ชั่วโมง ถึงล้ำบากอย่างไรแต่ก็เห็นว่าคุ้มค่า” รวมถึงงานของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2549) ที่กล่าวถึงความประทับใจของการเดินทางจนสิ้นสุดเส้นทาง “แต่นั้นแหล่ รางวัลที่พัวเราทุกคนได้รับจากการเสี่ยงภัย คือการได้เห็นภูมิทัศน์ที่สวยงามและหาดูได้ยากเต็มที่ คนเดินทางอย่างเราแม้จะดูหมายของการเดินทาง แต่ความประทับใจกลับอยู่ที่เรื่องราวต่างๆที่ผ่านพับบนเส้นทาง”

ในบันทึกการเดินทางช่วงแรก โครงการเรื่องของการเดินทางที่เต็มไปด้วยผจญภัย เมื่อเรื่องดำเนินมาถึงไกลส์สันสุดเรื่อง สถานการณ์ต่างๆก็เริ่มคลี่คลาย ด้วยความแพลงก์กับบางสิ่งบางอย่าง เช่น ถึงแม้จีนจะมีการปักครองที่เข้มงวด บ้านเมืองที่เป็นคอมมิวนิสต์ ไร้เสรีภาพแต่ตอนจบกลับกล่าวถึงบ้านเมืองอันเป็นระเบียบเรียบร้อยผู้คนสุภาพมีมารยาหาต่อแขกบ้านแขกเมือง หรือในบันทึกการเดินทางรุ่นหลัง มุ่งเน้นการอ�述เดินทางไปยังสถานที่ที่ไปล้ำบาก แต่ผลลัพธ์แลกับการได้พบเห็นทัศนียภาพทางธรรมชาติที่สวยงาม และจากสิ่งเหล่านี้เองที่ทำให้เรา_rับรู้ ได้ว่าการมาเยือนเมืองจีนของนักเดินทางชาวไทยไม่ว่าในยุคสมัยใด กาลเวลาผ่านไปเท่าใด รูปแบบของการวางแผนโครงการเรื่องในการเดินทางทั้งหมด ล้วนกล่าวถึงตอนจบทั้งหมดที่มีความคล้ายคลึงกัน นั่นคือมีความพึงพอใจหลังจากได้เดินทางไปประเทศไทย ประเทศที่มีความแตกต่างหลากหลายทั้ง

ในด้านการเมืองการปกครอง สังคมวัฒนธรรม ภาษาและสิ่งแวดล้อมต่างๆ โดยรวมแล้วโครงการเรื่องที่ว่างไว้ในบันทึกการเดินทาง เป็นการวางแผนเรื่องที่มุ่งเน้นอธิบายสิ่งแผลกใหม่ การผจญภัย รวมถึงให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้อ่าน นับเป็นการได้รับประสบการณ์ที่มีคุณค่าอย่างและควรที่จะแพร่ประสบการณ์เหล่านี้ให้แก่คนรุ่นหลังสืบท่อไป

บทสรุป

การศึกษาเรื่องเกี่ยวกับการรับรู้ของคนไทยเกี่ยวกับประเทศจีนผ่านการเล่าเรื่องในหนังสือบันทึกการเดินทางนั้นเป็นการวิจัยศึกษาเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ทั่วบทเป็นหลักที่ศึกษาการเล่าเรื่องโดยการวิเคราะห์องค์ประกอบต่างๆ โดยเฉพาะองค์ประกอบ “โครงการ” โดยในองค์ประกอบของโครงการจะพบความคล้ายคลึงกันในลักษณะเด่นๆ ส่วนลักษณะปลีกย่อยต่างขึ้นกับสิ่งที่ผู้บันทึกได้เผชิญ สถานที่ที่ได้ไป จุดมุ่งหมายของการเดินทาง เป็นรายละเอียดที่แตกต่างกัน กล่าวคือการเล่าเรื่องในหนังสือบันทึกการเดินทาง เป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ในการทบทวนตนเอง และการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง เพื่อนำไปสู่การตีความโดยรอบตัว หรือให้ความหมายเกี่ยวกับผู้อื่นได้มากยิ่งขึ้น แต่ว่าก่อนที่เราจะให้ความหมายของเราหรือเขาได้ เราจำเป็นต้องสร้างความหมายให้กับคนอื่นหรือสิ่งอื่นก่อนว่า ต่างจากตนเองอย่างไร สามารถบอกได้ว่าเราเป็นใครและผู้อื่นเป็นใคร

จากการวิเคราะห์การเล่าเรื่องการเดินทางในส่วนของโครงการเรื่อง พบร่วมกับการเดินทางทั้ง 12 ชั้น ต่างก็มีภาพรวมของโครงการเรื่องที่เหมือนกันอยู่คือ เป็นการเดินทางเพื่อไปท่องเที่ยว เรียนรู้โลกกว้าง ที่ทำให้มีความสุข เพิ่มพูนประสบการณ์ชีวิต จากการรวมตัวในหนังสือบันทึกการเดินทางทั้งหมด จะมีโครงการเรื่องหลักๆ 3 ขั้นตอน ที่ใช้ดำเนินเรื่องเหมือนกัน ได้แก่ การเริ่มต้น ระหว่างการเดินทาง และการสิ้นสุดการเดินทาง แต่ว่าจะมีแนวทางในการเดินเรื่องหรือการสร้างสถานการณ์การเดินทางที่แตกต่างกัน โดยสามารถแบ่งได้เป็น การเริ่มต้นจนสิ้นสุดการเดินทางนั้น มีแต่ความสุข เช่น ผู้เล่าเป็นตัวแทนของประเทศไทยได้ไปท่องเที่ยวศึกษาดูงานที่เมืองจีน มีความตั้งใจที่จะไป เนื่องจากเป็นเรื่องที่ตนเองสนใจ จีนเปรียบเหมือนประเทศไทยเปิดใหม่ และส่วนตัวมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง

กับจีนมาก่อน จึงอยากไปเห็นด้วยตาตนเอง เป็นการเดินทางในฝัน คาดหวังและสร้างภาพไว้ในใจ โดยเฉพาะบันทึกการเดินทางช่วงก่อนปี ค.ศ. 2000 ผู้เล่าส่วนใหญ่เป็นผู้ทรงอิทธิพลและเป็นชนชั้นปัญญาชนในสังคมไทย โครงเรื่องที่เล่าเกี่ยวกับการเดินทางที่มีความสุขนั้น จึงเป็นแบบแผนสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้เดินทางคนอื่นๆ ได้ดำเนินร้อยตาม เป็นการสร้างอัตลักษณ์ให้แก่สิ่งที่ได้พบเห็นว่า เป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าแก่การมาเรียนรู้

ส่วนโครงเรื่องอีกอย่างคือ การเริ่มต้นจนสิ้นสุด การเดินทางเป็นการผสมผสาน เต็มไปด้วยความยากลำบาก และสถานการณ์ที่คาดไม่ถึงตลอดเวลา การเดินทางช่วยให้ ข้อคิดเตือนใจ อย่างเช่นในบันทึกการเดินทางบางเล่ม พบร ได้จากบันทึกบางเล่มโดยเฉพาะก่อนปีค.ศ. 2000 ผู้เล่ามี ความเคลื่อนแคลลงใจต่อจิน เนื่องจากนักเดินทางส่วนใหญ่ ในสมัยนั้น มักเดินทางไปยังประเทศโลกเสรี ดังนั้น การเดิน ทางไปจีน ถึงแม้ว่าจะไปต่างห้ามเมืองสำคัญต่างๆ ผู้เล่าคาด ว่าอาจจะเจอสิ่งแปลกใหม่ ในประเทศที่มีระบบการปกครอง ที่แตกต่างกัน จึงต้องเตรียมตัวอย่างดีทั้งทางร่างกายและ จิตใจ เตรียมแผนการต่างๆ ด้วยความละเอียดรอบคอบ

แต่หลังจากปีค.ศ. 2000 เป็นต้นไป พบบันทึกการเดินทางแนวใหม่ ที่มีโครงเรื่องผสมภัยในดินแดนชนบท ห่างไกลของจีน การเดินทางไปสถานที่ที่คนไทยน้อยคนรู้จัก และมีการเดินทางเข้าถึงที่ยากลำบาก เป็นรูปแบบบันทึกการเดินทางที่เปลี่ยนไป มากไม่เกี่ยวข้องกับความกังวลใจด้านความแตกต่างของการปกครอง แต่เป็นการเล่าเรื่องเกี่ยวกับดินแดนใหม่ๆ ที่ผู้เล่าได้ไปพบเห็น โดยเฉพาะภัยหลังปีค.ศ. 2010 พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่มักเกิดจากความไม่เข้าใจในความแตกต่างด้านวัฒนธรรมและภาษา ทำให้เกิดปัญหานในการสื่อสารซึ่งกันและกัน เรื่องทั้งหมดจะมีบทสรุปที่คุ้มครองลึกลับ กัน นั่นคือได้รับความสุขจากการเดินทาง ทั้งความสุขที่ได้ทำตามความตั้งใจได้รับ

ในสิ่งที่คาดหวังต่างๆ หรือการได้รับความสุขที่สามารถฝ่าฟันอุปสรรค แก้ไขต่างๆ เอาชนะกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ รวมทั้งความสุขในการค้นพบดินแดนแห่งใหม่ นั่นหมายถึงการเล่าเรื่องนั้นผู้เล่ามองจีนด้วยมุมมองที่แตกต่างกัน จึงทำให้เมื่อโครงเรื่องที่พับมีลักษณะแตกต่างกัน แต่โดยสรุปแล้ว ทุกคนได้รับความสุขจากการท่องเที่ยวในจีน มาตั้งแต่ต่อศีลจนถึงปัจจุบัน

ดังนั้น เมื่อบุคคลนั่งๆได้พักกับสังคมแล้วก็ใหม่ หรือจำเป็นต้องอาศัยอยู่ในสังคมนั้นๆเป็นช่วงเวลา จึงอาจจะเกิดการปรับเปลี่ยนการรับรู้ต่อลักษณะไปตามสภาพแวดล้อม สังคมและบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น อัตลักษณ์เป็นกระบวนการสร้างสำนึกทำให้ทราบได้ถึงลักษณะร่วมของกลุ่มและเข้าใจว่าพวกเรามีลักษณะแตกต่างไปจากพวกเขาย่างไร สิ่งที่เปลี่ยนใหม่ระหว่างการเดินทางในประเทศจีนนั้นคืออะไร ซึ่งในบางมุมมอง คนจีนเองอาจจะไม่ได้รู้สึกเปลี่ยนใจแต่อย่างใด แต่กลับถูกมองเป็นเรื่องราวแปลกใหม่ในหมู่นักเดินทางชาวไทย ซึ่งสามารถศึกษาได้จากการวางแผนเรื่องและแนวคิดของเรื่องที่กำหนดไว้ในหนังสือบันทึกการเดินทาง ทำให้เราพอจะเข้าใจในการพัฒนาการการให้ความหมายกับสิ่งที่ได้เห็น การให้อัตลักษณ์แก่สิ่งรอบตัวขณะเดินทางไปยังที่เปลี่ยนใหม่ ที่พบรับกับความแตกต่างหลากหลายทั้งด้านสังคม การเมือง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ที่ซึ้งด้วยความตระหนักรู้ต่อตัวเองอย่างไร ตระหนักรู้เกี่ยวกับจีนอย่างไรและนำความเป็นโครงเรื่องในการเล่าเรื่องรวมถึงมีแนวคิดเบื้องหลังอย่างไรต่อเรื่องที่ได้พูดระหว่างการเดินทาง นอกเหนือจากนี้ยังสามารถเห็นพัฒนาการของสรรพสิ่งว่ามีสิ่งใดในโครงเรื่องและแนวคิดเกี่ยวกับการเดินทางของจีนที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และสิ่งที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงไป นับตั้งแต่เปิดความสัมพันธ์ทางการค้าเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

References

- Dangdrongjitt, K. (1980). *Travel to China* (2nd ed.). Bangkok: Bannakit. (in Thai)
- Janthorn, P. (2003). *Footprint on China's silk road*. Bangkok: Matichon. (in Thai)
- Leeprecha, P. (2004). *Mong tribe identity*. Bangkok: O.S. (in Thai)
- Lohitkul, T. (2010). *Truly China*. Bangkok: Matichon. (in Thai)
- Musikapong, V. (1978). *What I've seen in China*. Bangkok: Piyasarn. (in Thai)
- Peeraphornvitoon, M. (2005). *To dragon's land (special part)*. Bangkok: Siaminter-Books. (in Thai)
- Prasertkul, S. (1996). *Follow the earth's eaves: Record the visiting to the Yuyang mountains and Yangtze river* (6th ed.). Bangkok: Samanchon. (in Thai)
- Sattayamana, P. (1981). *A Sight of new China*. Bangkok: Odeon Store. (in Thai)
- Sivarak, S. (1994). *Scabbard the dragon, a travel writings to mainland China* (6th ed.). Bangkok: Matichon. (in Thai)
- Sotsuk, N. (1983). *China's politic, foreign affairs and economy*. Nakornpathom: Slipakorn University. (in Thai)
- Stuart, H. (1997). *Representation: Cultural representations and signifying practices*. London: Sage.
- Teerawit, K. (1974). *Mainland China and communist party in Thailand*. Bangkok: The Social Science Association of Thailand. (in Thai)
- Teerawith, K. (1978). *22 days in China*. Bangkok: PP. (in Thai)
- Uthamachan, V. (2005). *The Truth from Mainland China*. Bangkok: Matichon. (in Thai)
- Vitoonsalidsilp, V. (2005). *The construction of Thai middle-class identities : A narrative analysis of travel writings*. Master of Journalism and Mass Communication Thesis, Thammasart University. (in Thai)
- Voradilok, T. (1995). *China history*. Bangkok: Sukapapjai. (in Thai)
- Yingchaiyakamon, S. (2001). *Thailand's foreign policy towards the People's Republic of China during field Marshal P. Pibulsonggram's government (1948-1957)*. Master of Political Science Thesis, Chulalongkorn University. (in Thai).

